

Milletlerarası Özel Hukuku Sevdiren Nedir? Bir Makalenin Düşündürdükleri^(*)

*What Makes Private International Law “Lovable”?
Reflections on an Article*

[MICHAELS, Ralph: “Private International Law as an Ethic of Responsivity”, (Ed.) RUIZ ABOU-NIGM, Veronica / NOODT TAQUELA, Maria Blanca: *Forthcoming, Diversity and Integration in Private International Law*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2019.]

Ayşe Kübra ALTIPARMAK

Araştırma Görevlisi

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

Milletlerarası özel hukukla ilgili -özellikle de farklı alanlarda çalışan hukukçulardan- yükselen temel eleştiri alanın oldukça teknik ve karışık olduğu yönündedir. Bu alanda uzmanlaşmaya çalışan genç bir hukukçu olarak, görünürdeki teknik boyutun ardında milletlerarası özel hukukun beni cezbeden başka bir yönü vardı. Türkiye’de yetişmiş, Türk hukukunu bilen bir hukukçunun karşılaştığı uyumsuzlukta yabancı bir hukuku gündeme getirebilmesi beni inanılmaz heyecanlandırmıştı. Dünya, “yerel”den ibaret değildi ve bunun da hukukta bir yansıması olmalıydı. Ancak alanda çalışmalarım yoğunlaştıkça pek çok karmaşık problemin, konunun teknik boyutuna ağırlık vererek çözülmeye çalışıldığını da fark ettim. Tam bu noktada karşıma çıkan *Ralf Michaels*’ın “*Private International Law as an Ethic of Responsivity*”¹ makalesi yeni bir kapı açtı. Milletlerarası özel hukukun etik bir boyutu da vardı ve bu etik boyut aslında alanın teknik yönü tarafından destekleniyordu.

Michaels’ın söz konusu çalışması, milletlerarası özel hukuku bir sorumluluk etiği alanı olarak ele alıyor. Yazar popülizm, yabancı düşmanlığı, İslamofobi, kadın düşmanlığı ve ırkçılık, ihtiyaç sahiplerine sınırların kapatılması gibi problemleri modernitenin “varoluşsal krizi” olarak tanımlıyor. Bu kriz karşısında güçlü bir cevap olarak etiği işaret ediyor. Yazar, önemli bir soruyla açılışı yapıyor: Bu problemlerin çözümünde etiğe yönelmek yerine neden teknik bir alan olan milletlerarası özel hukuka yönelmeliyiz? Bu kadar teknik bir alan bize ne gibi bir fayda sağlayabilir? Sağlayabilir çünkü bu alanın teknik yapısı tam da bu problemleri çözmeye yönelik etik yanıtlar için “metot” sağlamaktadır. Sayılan problemler asırlarca etik boyutlarıyla tartışılrsa dahi bunların çözümünde uygulamaya yansıyacak bir metot sunulmadığı sürece çözüme ulaşılamaz. Bu nedenle *Michaels*’ın bakış açısı milletlerarası özel hukukun geleceği açısından da özel bir önem taşıyor. Çalışma, bu alanın yalnızca bir hesap maki-

^(*) Makale İncelemesi.

Gönderim Tarihi: 07.07.2021, Kabul Tarihi: 08.07.2021.

¹ Eserin ismi Türkçeye “Bir Sorumluluk Etiği Olarak Milletlerarası Özel Hukuk” olarak çevrilebilir.

nesi gibi uygulanacak hukuku veya mahkemelerin yetkisini tespit eden işlevinden ziyade etiği kullanan işlevsel yönüne odaklanıyor. Yazar milletlerarası özel hukukun, modernitenin kronikleşmiş problemlerinin çözümünde bir metot sağladığını ve tam da bu nedenle, rolünün görünenden önemli olduğunu ifade ediyor.

Makalenin ilk kısmında, milletlerarası özel hukukta etiğin yeri olmadığına yönelik görüşlere yer veriliyor. *Robert Wai*'nin milletlerarası özel hukukun, özel hukukun bir dalı olmasından dolayı bireyler arası ilişkileri konu alması ve bu nedenle savaş, özgürlük gibi "büyük etik problemler" ile değil "küçük problemler" ile ilgilendiği görüşü bu örnekler arasında en dikkat çekenlerden. Türk hukukunu da yakından ilgilendiren bir diğer örnek, milletlerarası özel hukukun gösterici kurallarının maddi hukuk adaletiyle ilgilenmediği tespiti. Bu tespite göre bir bağlama kuralının, hangi hukukun somut olayda adaleti sağlayacağıyla, dolayısıyla hukukların "etik içeriğiyle" ilgilenmemesi ve bu alanın ağır teknik yapısı etiği konu dışında bırakmaktadır. Tüm bu görüşler karşısında yazar, milletlerarası özel hukuk ile etik bağlantısının nasıl kurulacağını "etik tanımı" üzerinden ortaya koyuyor.

Yazar etiği temelde "ötekiyle olan ilişkimiz" olarak tanımlıyor. Yanlış ve doğruyu ayırt eden bir saha olan etik, esasen "öteki"yle olan ilişkimizi aydınlatmaya çalışır. Burada öne çıkan "öteki" (*other*) kavramı oldukça önemlidir. Kişinin ötekini nasıl tanımladığı, kendisiyle kurduğu ilişkiyi de belirler. Milletlerarası özel hukuk, temelde yabancı bir ilişki, yabancı bir kişi, yabancı bir sözleşme gibi kendinden olmayanla; bir başka deyişle "öteki" ile ilişkiyi konu edinir. Yazar, konuyu netleştirmek amacıyla milletlerarası özel hukukun konusu olan yabancı hukukları "öteki" olarak tespit ediyor. *Michaels*'a göre, milletlerarası özel hukukta farklı olanın öteki olarak kabulü oldukça önemli. Zira benzerlik ve farklılığın reddedilmesi ötekinin tanınmamasına ve her durumda *forum* hukukunun uygulanmasına sebep oluyor. Bu yaklaşım ise ötekini anlamama isteksizliğinden kaynaklanıyor. Bunun yansıması olan *lex fori* yaklaşımı her ne kadar kanunlar ihtilafında *forum* hukukunun uygulanmasına sebep olursa da yabancı mahkeme kararlarının tanınmasında farklı sonuçlar doğurması mümkün.

Yazar, milletlerarası özel hukukta ötekinin kendi varlığıyla öteki olarak kabulünün önemini açıkladıktan sonra, milletlerarası özel hukukun dayandığı üç etik kavramı sıralıyor: tolerans, kabul ve hoşgörü. Yazarın bu kavramları somut yargı kararları ve çeşitli doktriner yaklaşımlarla örneklendirmesi, milletlerarası özel hukukun etik boyutunun çalışmada somutlaşması bakımından oldukça önemli. Son olarak makaleye adını veren milletlerarası özel hukukun sorumluluk etiği boyutu ayrı bir başlıkta ele alınıyor. Yazara göre etik alanın üç temel sacayağı bulunuyor: öteki, ötekiyle ilişki ve sorumluluk yöntemi-tekniki. İlk iki sacayağı genel anlamda etik alanın konusu olsa da *Michaels*, son başlığın milletlerarası özel hukukun konusu olduğu görüşünde. İlk iki konu milletlerarası özel hukuka ihtiyaç duymasa da yazar, son konunun milletlerarası özel hukukun etik alana katkısı olduğunu savunuyor. Bunun sebebi ise milletlerarası özel hukukun yönteminin bu alana özgü olmasından kaynaklanıyor.

Çalışmanın sonuç kısmındaki açıklamalar, tam da makaleyi okurken aklımdan geçenleri teyit eder nitelikte. Milletlerarası özel hukukun etik boyutunun ortaya konulması, hukukçuları bu alana tamamen teknik boyuttan bakma hatasından kurtarıyor. Bu bakış açısı, alanın mevcut yapısının etik boyutunu anlamamızı sağlayarak, bu alanda bir devrimden ziyade bakış açısı değişikliğine ihtiyaç olduğunu altını çiziyor.

Yazının başında milletlerarası özel hukukun bana cazip gelen yönünden ve bu alanla ilk tanışmamda nasıl ilgimi çektiğinden bahsetmiştim. Teknik yapısı nedeniyle eleştirilen bu alan neden bende böyle bir ilgiye sebep olmuştu? *Michaels*'in makalesi sayesinde milletlerarası özel hukukun ötekini tanımaktan gelen etik yönünün, bu alana yönelmemdeki asıl sebep olduğunu da anlamış bulunuyorum. Bu nedenle makale, alanın bambaşka ve ihmal edilmiş bir yönünü görmemizi sağlayarak, biz milletlerarası özel hukuk alanında çalışan, çalışmak isteyen hukukçular için de oldukça faydalı bir bakış sunuyor.